

Muhammed el-Emin eş-Şinkîfî'nin Tefsirdeki Metodu

The Reasons That Make People Commit Crime And Solutions

Orhan PARLAK¹

Extended Abstract

Muhammed el- Emin eş- Şinkîfî is a Mauritanian commentator. He completed his education in Mauritania. He came to Saudi Arabia to perform his pilgrimage worship when he was forty one years old. He carried out scientific conversations in Saudi Arabia. Depth knowledge of him in conversations attracted the attention of the Saudi authorities. Authorities offered him to stay in Saudi Arabia, and teach at their universities. Şinkîfî accepted this offer. First, he started with commentary courses in Masjid Nabawi in Medina.

Later, he gave lessons of commentary, the Arabic language, and method of Fiqh in universities of Saudi Arabia. Şinkîfî, did not neglect to write the book besides being a teacher. The most important book of him is Advâu'l- Beyân fî İydâhi'l -Kur'âni bil - Kur'an. The exegete gave great importance to the interpretation of the Qur'an with the Qur'an. He showed fussiness related the credibility of hadiths which he used when he interpret verses of the Qur'an. In particular, he did not use the type of information such as İsrâ'iliyyat as the source. As you know, most of these rumors are unfounded.

In the introduction of the article has been presented data regarding the first phase of the interpretation. Then, his life, education and works have been discussed. The exegete had an Ashari creed in Mauritania where he spent the first forty years of his life, after coming to Saudi Arabia he had been a Salafi creed. Because of the scientists are researchers, the exegete had chosen this creed as a result of his studies. His preference, particularly reflected to his interpretation. According to him, there is no metaphor in language. Thus, ta'wils are not correct in mutashabih verses.

Verses regarding God's attributes should be described according to their surface meaning. Statements such as "Throne of God", "God's hand" should be considered the same. They are thus accepted. How and what they are indisputable. For example, we accept the concept of God's hand, as a had is worthy to him. But we believe in that these hands are not like the hands of the people and like ours.

---

¹ Yrd. Doç. Dr.; Uşak Üniversitesi.

The commentary of Advâu'l Beyan where narration and acumen methods are used successfully is a good commentary written in our age. It is a book that benefits primarily academicians in commentary field and Muslims in the first place. His book of Def'u İyhâmi'l -Ittirap an Âyâtî'l-Kitap is very useful for the field of commentary. This work successfully explains that there is no contradiction between verses.

Methods

In the introductory chapter of this study, It has been considered briefly the state of commentary in the period of Prophet, the Companions and later. Then the life of the commentator and his works in Mauritania and Saudi Arabia have been mentioned.

In the second part, the most important work of Şinkîfî which is Advâu'l Beyan has been introduced. In the third part, methods used in his commentary and examples have been mentioned.

Findings

The commentary of Advâu'l Beyan which was written by Şinkîfî has taken issue the interpretation of the Qur'an with the Qur'an. This method is a method that takes first place in the commentary field. Advâu'l Beyan is a nice commentary where narration and acumen methods were used. In the commentary of the verses, it has been benefited from the Arabic language and rhetoric.

Conclusion

It has been understood that from the name of the commentary of Şinkîfî is commentary of Qur'an with Qur'an. However, when examining the interpretation of the verses, it is seen that hadiths, the words of the Companions and following ones and many other sciences have been used. In fact, it has attracted our attention that the has become more useful in this way.

Keywords

Muhammed el- Emin, Advâu'l Beyan, narration, acumen, commentary, commentators.

Öz

Muhammed el-Emin eş-Şinkîfî (1907-1973) Moritanya ve Suudi Arabistan'da yetişmiş değerli bir İslam âlimidir. Başta tefsiri Advâ'ul-Beyan fî İydâhi'l-Kur'an-ı bi'l-Kur'an olmak üzere Kur'an ilimleri ve Usûlü Fıkıh

alanında kıymetli eserler vermiştir. Şinkî'nin, ülkemizde yeterince tanındığı ve istifade edildiği kanaatinde değiliz. Bu makalede biz, Şinkî'yi ve tefsirini tanıtmaya çalışacağız. Muhammed el-Emin tefsirinde rivayet ve dirayet metotlarını başarılı bir şekilde kullanmıştır. Bu tefsirin asıl yazılış nedeni, Müslüman kimliğini taşıdığı halde Kur'an'a karşı duyarsız olan ya da Kur'an'ın mesajlarını anlamayanları Kur'an ile buluşturmadır.

Anahtar Kelimeler: Muhammed el-Emin, Advâ'u'l-Beyan, rivayet, dirayet, metot, tefsir, müfessir.

Abstract

Muhammed el-Emin eş-Şinkî is a distinguished scholar educated in Mauritania and Saudi Arabia. He has written great books in the methodology of İslamic Jurisprudence and science of Qur'anic interpretation. His most famous book named "Advau'l-Beyan fi İydahi'l-Kur'an bi'l-Kur'an. In this article we are going to shed a light on the personality of Şinkî and his interpretation of Qur'an because we believe that he is still not unknown enough in our country. Eş-Şinkî used the method of riwaya (narrating) and diraya (analyzing) brilliantly in his book. The purpose of his work is to bring the meaning of Qur'an close to Muslims and others who are interested to understand the message of Qur'an.

Giriş

Yüce Allah tarafından insanlığa en doğru ve en sağlam yolu göstermek, insanları karanlıktan aydınlığa çıkarmak için gönderilen Kur'an-ı Kerim'in anlaşılması için çaba sarf edilmesi ona gönül verenler için en başta gelen görevlerden biridir. Peygamber (s.a.v) ile başlayan tefsir faaliyeti, Ashab, Tabiun ve onları takip eden nesiller tarafından devam ettirilmiştir. Korunacağı Yüce Allah tarafından ifade edilen Kur'an'a, her asırda âlimlerimiz sahip çıkmış, çok sayıda tefsir ve Kur'an ilimleri ile ilgili eser vermişlerdir.

Yapılan araştırmalar tefsirle ilgili eserlerin metot bakımından üç ayrı özellik gösterdiklerini ortaya koymuştur. Bunlardan bir kısmı rivâyet metodunu, bir kısmı dirayet metodunu, bir kısmı da hem rivayet, hem de dirayet metodunu benimsemişlerdir. Benimsenen metot ne olursa olsun müfessirin tefsirle ilgili kriterlere riayet edip etmemesi önemlidir. Aksi takdirde heva ve heves doğrultusundaki bir takım yorumlara da "tefsir" deme zorunluluğu ortaya çıkacaktır. Peygamberin (s.av.) bu husustaki uyarısı şöyledir: "Kur'an'ı kendi re'yi ile tefsir eden cehennemde oturacağı yere hazırlansın" (Neseî, 1992: V, 199; Taberî, 1992: I, 54; İbn Kesîr, 1389 h: I, 10; Mennâ'ul-Kattân, ts.: 363). Elbette bu hadis ile ifade edilmek istenen şey,

rey tefsirinin tamamen yasak olduğunu bildirmek değildir. Verilmek istenen mesaj, ayet ve surelerin yorumunda şahısların kendi kişisel düşüncelerini Kur'an'a söyletme gayreti içinde olmalarıdır.

Şinkîti'nin Kur'an'ı tefsir metoduna örnekler verirken de tekrar ele alacağımız gibi Kur'an tefsirinde mutlaka başvurulması gereken temel unsurları şöyle sıralayabiliriz;

1. Kur'an'ın Kur'an ile tefsiri (Zerkeşî, 1998: II, 192; Zehebî, ts.: I, 40)
2. Kur'an'ın sünnet ile tefsiri (Zerkeşî, 1998: I, 40; Zehebî, ts.: I, 48)
3. Kur'an'ın sahabe kavli ile tefsiri (Suyutî, 2011: 854; es-Sabbâğ, ts: 68 vd.)

Müfessir ister rivayet, isterse dirayet metodunu tercih etmiş olsun bu üç kaynak Kur'an'ı doğru anlamada onun için en güvenilir rehber olacaktır. Aslında rivayet metodunu benimseyen bir müfessir için bu üç kaynak yeterlidir. Said b. Müseyyib (91/709), Said b. Cübeyr (95/713), Şa'bî (104/722) ve Süfyan es-Sevri gibi müfessirler ayetleri tefsirlerinde bu üç kaynak dışında başka bilgiye başvurmamışlardır. Mesela Şa'bî'nin şöyle dediği rivayet edilmektedir: "Allah'a and olsun ki Kur'an'ın bütün ayetleri hakkında soru sorup bilinmesi gerekenleri öğrendim. Fakat tefsir Allah adına yorumda bulunmaktır" (Taberî, 1992: I, 60). Tefsirinde hem rivayet hem de dirayet metodlarını kullanmasına rağmen Şinkîti'de de aynı hassasiyet görülmektedir. O, hayatının son yıllarında Kur'an'da açıkça ifade edilmeyen hiç bir hususta kanaat belirtmemiştir.

Bilinen bir gerçektir ki, sadece adı geçen üç temel kaynaktan yararlanarak Kur'an-ı Kerim'in tamamının tefsir edilmesi mümkün değildir. Bu nedenle başka kaynaklardan yararlanarak Kur'an'ın tamamının tefsirine cevaz verilmiştir (Zerkeşî, 1998: I, 37; İbn Kesîr, 1389 h: I, 12). Rasulullah'ın vefatından sonra Kur'an ayetlerini açıklama görevini üstlenen sahabe (r.a), tefsirle ilgili rivayetlerin dışında icthad metodunu da kullanma zorunda kalmıştır. Sahabe arasında ilmi ve ameliyle müstesna bir yere sahip olan İbn Mesud'dan şu ifade nakledilmektedir: "Biz vaktiyle (Rasulullah'ın sağlığında) hüküm verme konumunda değildik. Şimdi bu, bizim için kaçınılmaz oldu. Bu konumdaki birisi, bulursa Allah'ın kitabı ile, onda bulamazsa Rasulullah'ın sünneti ile bunlarda da bulamazsa salihlerin hükmettikleriyle, hiçbirinde bulamazsa kendi icthadıyla hüküm versin; ben korkuyorum, korkuyorum demesin! Çünkü gerek helal, gerek haram (ile ilgili hükümler) açıktır. Bunlar arasında şüpheli olanlar vardır. Sen, sana şüphe vereni bırakıp şüphe vermeyen şeye geç" (Neseî, 1992: VIII, 230; Mustafa Müslim: 1993, 111, vd.). Rivayet tefsirleri incelendiğinde sahabe icthadları ile ilgili birçok rivayete rastlanır. Onlar ayetlerin yorumlarıyla ilgili sadece Rasulullah'tan işittikleriyle yetinip gerekli hallerde icthad etmeselerdi bugün sahabe kavli adıyla bildiğimiz rivayetlerden mahrum

olurduk. Mesela Nasr Suresi nazil olduğunda, Hz. Ömer, yanında henüz çok genç yaşta Abdullah b. Abbas ile önde gelen sahabîlerin meclisine gider. Hz. Ömer meclistekilere adı geçen surenin verdiği mesajın ne olabileceğini sorar. Oradaki sahabîlerden kimileri herhangi bir yorum yapmazken, kimileri de "fetih ve zafer bize müyesser olduğunda Allah'ı tesbih etme ve mağîret dileme ile emrolunduk, derler. Aynı soru İbn Abbas'a sorulduğunda O, Rasulullah'ın vefatının artık yaklaştığını sanıyorum der (Taberi, 1992: XV, 474; Şevkânî, 1993: V, 742 vd., Tabresî, 1994: X, 421; Zehebî, ts.: I, 64). Sahabe ichtihadiyla yapılan tefsir örneklerini çoğaltabiliriz. Ancak, Şinkîti'nin konuyla ilgili çalışmalarına geldiğimizde, farklı örnekler vermenin uygun olacağı kanaatindeyiz. Yapılan bu kısa açıklamalardan sonra re'y tefsirinin daha sahabe döneminde başladığını rahatça söyleyebiliriz.

Tefsirde rivayet ve dirayet metotları gündeme geldiğinde Rasulullah'ın (s.a.v.) Kur'an ayetlerinin tamamını tefsir edip etmediği sorusu akla gelmektedir. Bu konuda iki ayrı görüş ileri sürülmüştür. İbn Teymiye (728/1327) ve arkadaşları Rasulullah'ın, Kur'an'ın tamamını tefsir ettiğini savunmaktadırlar. Bu görüşlerini de ayet, hadis ve akli delillerle ispatlamaya çalışmaktadırlar. Delil olarak kullandıkları ayetler: **وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ** **الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ** "Sana öğüt ve uyarı yüklü bu Kitabı (Zikri) indirdik ki, insanlara kendilerine ne indirildiğini anlatıp açıklayasın ve onlar da düşünsün" (Nahl, 16 / 44), **كِتَابٍ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ** "Bu, insanlar ayetlerini düşünüp yerine getirsinler ve akli olanlar öğüt alsınlar diye sana indirdiğimiz bilgi yüklü (mübarek) bir kitaptır" (Sad, 38 / 29) (10), **إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فَرَعْنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ** "Şüphesiz ki, O'nu biz, anlayıp akıl erdiresiniz diye Arapça bir Kur'an olarak indirdik" (Yusuf, 12 / 2).

Rasulullah'ın Kur'an'ın tamamını tefsir etmediğini ileri sürenler ise Suyuti (911/1505) ve onunla aynı görüşte olanlardır. Bu görüşü savunanlar, Hz. Peygamber'in İbn Abbas hakkındaki duasını (İbn Kesîr, 1389 h, I, 8; Suyutî, 2011: 482) ve Hz. Ayşe'den rivayet edilen hadisi temel delil olarak kullanmaktadırlar. İlgili hadis: "Rasulullah (s.a.v.) Kur'an ayetlerinden sadece Cebrail'in öğrettiklerini tefsir etmiştir." Taberi bu hadisi iki isnad ile zikretmiştir (Taberi, 1992: I, 58). Hadislerin başında bunların münker hadis olduklarını söylemektedir. İbn Kesîr de bu hadisleri zikretmekte ve "munkerun, ğaribun" terimlerini kullanmaktadır (İbn Kesîr, 1389 h: I, 12).

Yukarıda kısaca arz ettiğimiz her iki görüşe de katılmamız mümkün değildir. Gerek tefsir külliyyatı, gerek hadis kaynakları tarandığında ne Rasulullah'ın bütün ayetleri tefsir ettiği, ne de tefsir ile ilgili hadislerin özellikle Hz. Ayşe'den (r.a.) nakledilen hadiste ifade edildiği gibi az olduğu

anlaşılmaktadır (Daha fazla bilgi için bkz, Zehebî, ts., I, 56-59; Yıldırım, 1983: 69 vd.; Işıcık, 1986: 6).

Hz. Peygamberin vefatından sonra Kur'an'ın yorum ve öğretimini sahabe (r.a) üstlendi. Mekke, Medine ve Kufe gibi önemli merkezlere giderek Tabiuna muallimlik yaptılar. Suyuti, sahabe içinde kendilerinde tefsirle ilgili rivayette bulunulan on sahabenin ismini zikretmektedir. Bunlar dört halife, İbn Mes'ud, İbn Abbas, Übey b. Ka'b, Zeyd b. Sabit, Ebu Musa el-Eş'ari ve Abdullah b. Zübeyr'dir. Dört halife içinde özellikle Hz. Ali'den (r.a.) tefsirle ilgili çok sayıda rivayette bulunulmuştur. Diğer üç halifeden ise rivayet sayısı azdır. Gerekçe ise onların, Hz. Ali'ye göre daha erken tarihte vefat etmeleridir (Bkz. Suyutî, 2011: 877). Bilindiği gibi sahabenin tefsir kaynağı bizzat Kur'an ve Rasulullah'tan öğrendikleri hadislerdir.

Tabiun nesline gelince, onlar bu temel iki kaynağa ilaveten başka verilerden de yararlandılar. Hüseyin ez-Zehebî, Tabiunun Kur'an'ı anlama ve tefsir etmedeki kaynaklarını şöyle sıralamaktadır:

1. Kur'an'ın Kur'an ile tefsiri,
2. Sahabenin Rasulullah'tan kendilerine naklettiği bilgiler,
3. Bizzat sahabenin kendi yorumları,
4. Ehli kitaptan yaptıkları nakiller,
5. Kendi ictihadları. (Bkz. Zehebî, ts.: I, 105; Abdülhak Abdü'd-dâim el-Kâdî, 2014: 68 vd.)

Kabul ve red açısından tabiun tefsirine bakıldığında iki ayrı görüşle karşılaşmaktayız. İlk yaklaşıma göre tabiun tefsiri muteber değildir. Sahabeler ayetlerin yorumunu bizzat Rasulullah'tan öğrenmişlerdir. Tabiun için ise bu mümkün olmamıştır. Diğer taraftan tabiun, Kur'an'ın hangi ortam ve şartlarda nazil olduğuna da şahit olmamıştır. Dolayısıyla delil olması mümkün olmayan bir şeyi delil sanmaları ve muradı ilahi konusunda yanılmaları mümkündür. Ayrıca sahabe hakkında adalet söz konusu olmasına rağmen, tabiun hakkında böyle bir şey yoktur. Ebu Hanife de Tabiun tefsiri için "Rasulullah'tan gelen baş-göz üstüne, sahabe tefsirinde serbestiz. Tabiun tefsirine gelince, onlar da insan, biz de insanız." (Zehebî, ts., I, 131) demiştir.

İkinci görüşe göre ise tabiun tefsiri muteberdir. Çünkü onlar tefsirle ilgili bilgilerinin çoğunu sahabeden almışlardır. Mesela tabiun müfessirlerinden Mücahid: "Mushafı üç kez İbn Abbas'a arz ettim. Her ayette durup bu ayetin hangi hususta ve ne şekilde nazil olduğunu O'na sordum (Bkz. Taberî, 1992: I, 65; Zerkânî, ts.: I, 487 vd.) demiştir. Süfyan es-Sevri'nin de Mücahid hakkındaki kanaati şöyledir: "Tefsirle ilgili Mücahid'den gelen bilgi senin için yeterlidir" (Bkz. Taberî, 1992: I, 65; Suyutî, 2011: 883). Yine Süfyan es-Sevri'nin tabiun müfessirlerinden dört otorite ile

ilgili kanaati: "Tefsiri şu dört kişiden alınız: Said b. Cübeyr, Mücahid, İkrime ve Dahhak" (Bkz. Taberî, 1992: I, 65; Suyutî, 2011: 883). Tabiun müfessirlerinden olan diğerleri için de benzeri ifadeler kullanılmıştır. İslam âlimlerinin bu tür ifadeleri onlardan gelen tefsiri kabul yönünde artı bir değerdir.

Tabiun müfessirleri re'y ile yaptıkları tefsirde kendi fikirleriyle birlikte, yaşadıkları cemiyetin fikri tasavvurlarını, senelerce yaşadıkları ve tatbik ettikleri dinin örf ve adetlerini ve ön yargılarını da sosyal bir vaka olarak aksettirmişlerdir. Anlayış farklarının tefsir hareketinde meydana getirdiği çeşitli görüşlerin en mühimlerinden biri, belki de en önemlisi israiliyat dediğimiz rivayetlerdir (Cerrahoğlu, 1976: I, 120).

Sahabe nasıl bazı konularda Ehli Kitap ile bilgi alışverişinde bulundu ise, tabiunda da aynı şey olmuştur. Tabiunun onlardan hayli bilgi aktardığı da bir vakiadır. Ancak israiliyat ile ilgili malumatların birçoğuna güvenemeyeceğimiz için bu açıdan tabiun tefsirine yöneltilen eleştiriler haklılık kazanmaktadır.

İslam'ın Emeviler ve Abbasiler döneminde hızla yayılması sırasında Müslümanlar, çok çeşitli fikri ve felsefi akımlarla karşılaştılar. Bu temaslar muhtelif imanî ve sosyal problemlerin tartışılmasına sebep oldu. Bu gelişmeler şüphesiz tefsirde de etkili oldu. "Bu dönem, zamanın, şartların ve müfessirlerin şahsi kültürlerinin tefsire çokça yansımaya başladığı dönemlerin başlangıcını teşkil etti. Artık her müfessir, mensubu olduğu fikhî ve kalamî mezhebin görüşlerini tefsirinde anlatmaya ve bu görüşleri Kur'an ayetlerinden istinbat etmeye başladı. İlmî ıstılahlar, felsefî ve tasavvufî tabirler tefsire girdi. Hasılı her müfessir ilmin hangi dalında mahir ise, onu, tefsirin ana mihverî yaptı. Böylece fikhî, felsefî-kelamî, tarihi, tasavvufî ve nahvî türde tefsirler yazıldı. (Bkz. Suyutî, ts.: s.883-885; Işıcık, 1986: 13)

Asırlar boyu devam eden tefsir yazım faaliyetleri zamanımızda da devam etmektedir. Bunlar arasında Kur'an'ın Kur'an ile tefsirini birinci derecede ele alan müfessirlerden biri de Moritanya'lı müfessir Muhammed el-Emin eş-Şinkî'tir.

A. Şinkî'ti'nin Hayatı ve Eserleri

a) Adı, Lakabı ve Nisbesi

aa) Adı: Muhammed el-Emin. Asıl adı el-Emin'dir. İsmindeki "Muhammed" kelimesi tebberrüken ilave edilmiştir. (Salim, 1992, IX, 489)

ab) **Lakabı:** Âbbâ. el-İbâ' kelimesinden türetilmiştir. (es-Südeys, 1990: 9)

ac) Nisbesi: Şînkîfî'dir. Müfessirin nisbesi gerek Araplar, gerekse Arap olmayanlar tarafından genelde "Şenkîfî" veya "Şankîfî" şeklinde yanlış olarak telaffuz edilmektedir. Müfessirimizle aynı ülkeden olan Medine İslam Üniversitesi öğretim elemanlarından Dr. Ahmed Mahmud söz konusu kelimenin "Şînkîfî" şeklindeki zabtının doğru olduğunu söylemiştir. Aynı şekilde müfessirin en büyük eseri olan Advâu'l-Beyan'ın mukaddimesinde de adı geçen kelimenin "Şînkîfî" şeklindeki telaffuzunun doğru olacağı ifade edilmektedir (Bkz. Mukallid, 1960: 44).

Bugün ilim dünyasında Muhammed el-Emin, Moritanyalı bir müfessir olarak tanınmaktadır. Müfessirimiz nisbesini niçin "Moritanî" değil de "Şînkîfî" olarak kullanmaktadır? Muhammed el-Emin'in ülkesinin orjinal adı Şînkîfî'tir. Ancak Afrika ülkeleri sömürge haline getirildikten sonra ülkenin asıl adı olan Şînkîfî, Fransızlar tarafından Moritanya şeklinde değiştirilmiştir. Müfessir, sömürgecilerin koyduğu bu yeni isimden fevkalade rahatsız olduğu için Moritanî değil de, "Şînkîfî" nisbesini kullanmayı tercih etmiştir (Bkz. Mukallid, 1960: 44 vd.).

ad) Doğum ve Vefatı

Muhammed el-Emin 1325 h./1907 m. yılında Moritanya'da (Şînkîfî) Kîfa toprakları içinde yer alan Tenbe Vahasında dünyaya gelmiştir. 1393 h./1973 m. tarihinde Mekke'de hac farızasını yerine getirdikten sonra vefat etmiştir. Cenazesi, Mekke'deki Makberatü'l-Mualla'ya defnedilmiştir (Bkz. Şînkîfî, 1995: IX, 473; el-Miğrâvî, 1985: I, 275). Ulaşabildiğimiz bütün kaynaklar doğum ve vefat tarihleri konusunda aynı bilgileri vermektedir.

ae) Çocukluğu ve Tahsili

Muhammed el-Emin, Moritanya'da Ceken kabilesine mensup dindar bir ailede büyümüştür. Babası erken yaşta vefat ettiği için Kur'an'ı dayısı Abdullah el-Muhtar'dan öğrenip ezberlemiştir. Henüz on yaşında hafız olan Şînkîfî, Kur'an hattını ve kıraatlerden da İmam Nafi'nin ravilerinden Verş ve Kâlûn rivayetlerini; ayrıca tecvidi öğrenerek icazetname almıştır (Sâlim, 1992: IX, 481). Daha sonra Muhammed b. Buçe tarafından nazım tarzında kaleme alınan ve konusu Ulûmu'l-Kur'an olan el-Bahr adlı eseri okumuştur. Bu eserde, Kur'an'daki bir kelime kaç defa ve hangi konumda geçiyorsa ondan söz edilmektedir.

Müfessirin öğrencilerinden Atıyye Muhammed Salim, hocasının tahsiliyle ilgi şu bilgileri vermektedir: "Daha sonraki tahsil yıllarında İbn Âşûr'un (1040/1630) Malikî fıkhiyle ilgili Recez'ini; dayımın hanımından edebiyat, oğlundan da Kur'an ilimleriyle ilgili eserler okumaya devam ettim. Ayrıca nahivle ilgili el-Ecrûmiyye'yi, Siyer-i Nebi'yi, Ensâbu'l-Arap ve

Eyyâmu'l-Arab'ı, Nazmu'l-Gazavat'ı ve şerhini okudum. Bunların dışında fıkıh, usûlü fıkıh ve tefsir alanında eserler okudum."(Bkz. Advâu'l-Beyan, 1995: IX, 482; Abdurrahman b. Abdullah, 1394 h: 517)

af) Hocaları ve Talebeleri:

Muhammed b. Salih, Ahmed el-Efrem, Ahmed b. Ömer, Muhammed en-Ni'me b. Zeydan, Ahmed b. Mûd ve Ahmed Fâl b. Âduh.

Hayatını eğitim-öğretim ile geçiren her ilim adamında olduğu gibi Şinkîti de çok sayıda öğrenciye ders vermiştir. Bunlardan bir çoğu devletin üst kademelerinde ve üniversitelerde çalışmışlardır. Hayatının anlatıldığı çalışmalarda bunlardan sadece otuz sekizinin isim ve görevinden bahsedilmektedir.(Sâlim, IX, 489 vd.; es-Südeys, 1990: 9 vd.)

ag) Akîdesi ve Mezhebi:

Akîde, sahibinin kültür, ahlak, düşünce nasları yorumlama ve diğer her çeşit bilimsel değerlendirmelerinde en önemli özelliktir. Ulaşabildiğimiz bütün kaynaklar Şinkîti'yi selef akidesi ve Maliki Mezhebine nispet etmektedirler (Bkz. Advâu'l-Beyan, 1995: IX, 494; İbrahim et-Tûyân, 1990: 59). Akide ve mezhebini Şinkîti asıl ülkesi Moritanya'da iken mi, yoksa Suudi Arabistan'a geldikten sonra mı benimsemiştir? Bu, tartışmalı bir konudur. Şinkîti, Suudi Arabistan'a kırk bir yaşında gelmiş ve hayatının geri kalan kısmını orada geçirmiştir. Moritanya'da yaygın olan itikadî mezhep Eş'arîlik idi. Medreselerde de ders kitabı olarak Ahmed el-Muberi'nin Eş'arî akideyi konu alan manzum eseri okutuluyordu. Hocaların da geneli Eş'arî akideye sahipti. Dolayısıyla Şinkîti'nin Moritanya'da iken akidesinin Eş'ariyye olması muhtemeldir.

Çağdaş bir ilim adamı olan Şinkîti araştırmacıların dikkatini çekmiş ve kendisinin muhtelif yönleri üzerine ilmi çalışmalar yapılmıştır. Akidesi üzerine çalışma yapan araştırmacı ise Abdülaziz b. Salih b. İbrahim et-Tûyân'dır. Bu araştırmacı çalışmasını yaparken, Şinkîti'nin oğlu Dr. Abdullah'a babasının akidesinin ne olduğunu sorar. Dr. Abdullah'ın verdiği cevaptan babası Şinkîti'nin akidesinin Selefilik olduğu anlaşılır (İbrahim et-Tûyân, 1990: 63). Yine oğlu Dr. Abdullah, babasının akidesinin tespitiyle ilgili şu bilgiyi nakleder: "Babam bir gün evde el-Mübeccel adında bir kitap okuyordu, hayret içinde dudaklarından şu cümleler döküldü.; Allah bir sıfatla kendini tavsif ediyor, sonra biri çıkıp Allah'ın bu sıfatını inkar ediyor. Allah aşkına bu, nasıl olur?" (İbrahim et-Tûyân, 1990: s. I, 66). Allah (c.c.) şöyle buyurmuyor mu? : **قُلْ ءَأَنْتُمْ أَعْلَمُ أَمَ اللّٰهُ** "Siz mi daha iyi bilirsiniz, yoksa Allah mı? (Bakara, 2 / 140).

Kanaatimizce Şinkîfî, akide ile ilgili görüşleri bütün ayrıntılarıyla değerlendirmiş ve Selefi akideyi benimsemiştir.

B. Şinkîfî'nin Eserleri

Şinkîfî'nin kırk bir yaşına kadar Moritanya'da yaşadığını, daha sonra da Suudi Arabistan'a yerleştiğini daha önce ifade etmiştik. Bu nedenle Moritanya'da yazdığı eserler ile Suudi Arabistan'daki eserlerini ayrı ayrı zikredeceğiz.

Ba) Moritanya'da Yazdığı Eserler

1. Nazmun fi Ense'bi'l-Arap
2. Recezun fi Furûi Mezhebi Malik
3. Nazmun fi'l-Ferâiz
4. Elfîyetün fi'l-Mantık (İbrahim et-Tûyân,1990: I, 76 vd.)

Bb) Suudi Arabistan'da Yazdığı Eserler

1. Men'u Cevâzi'l-Mecâz fi'l-Münezzel li't-Teabbüdi ve'l-İcaz
2. Def'u İyhe'mi'l-İttirab an Âyâti'l-Kitap
3. Muzekkiratu Usûl'il- Fıkh ala Ravdati'n-Nâzır
4. Âdabu'l-Bahs ve'l-Munazara
5. Advâu'l-Beyan fi İydahi'l-Kur'an'i bi'l-Kur'an
6. el-Iklîd li'l-Esma ve's-Sıfat ve'l-İctihad ve't-Taklîd
7. Rihletu'l-Hac ilâ Beyti'llahi'l-Haram
8. Merâğî's-Suud ilâ Merâğî's-Suud
9. Şerhun alâ Süllemi'l-Ahdaî min Fenni'l-Mantık (Eserleriyle ilgili bkz. (İbrahim et-Tûyân, 1990: I, 76 vd.; Abdurrahman b. Abdullah, 1394 h: 519; Fehd b. Abdurrahman, s. 125 vd.; Salim, IX, 499 vd.; İbnu'l-İlmâmî, ts.: 47-63) Şinkîfî'nin bunların dışında yedi adet yazılı konferansı, dört adet risalesi, dört adet makalesi; ayrıca En'am, Araf, Tevbe ve Enfal surelini anlattığı elli sekiz adet kaseti bulunmaktadır.

Müfessirin bütün eserleri önemli olmakla birlikte, özellikle Advâu'l-Beyan fi İydahi'l-Kur'an'i bi'l-Kur'an, Men'u Cevâzi'l-Mecâz fi'l-Münezzel li't-Teabbüdi ve'l-İcaz ve Def'u İyhe'mi'l-İttirab an Âyâti'l-Kitap adlı eserleri, tefsir ilmi için fevkalade yararlı kaynaklardır.

Bc) Çalışma Hayatı

Müfessir Şinkîfî çalışma hayatında önemli görevlerde bulunmuştur. Ülkesi Moritanya'da eğitim-öğretim yanında "Kan Davaları Komisyonu"nda da görev yapmıştır. O tarihlerde bir Fransız sömürgesi olan Moritanya'da davalara Fransız yargıçlar bakardı. Mahkeme suçluya ölüm cezası verirse

hemen uygulanmaz bir de konunun Kan Davaları Komisyonunca değerlendirilmesi istenirdi. Şayet komisyon da cezayı uygun bulursa öyle infaz edilirdi.

Şinkîti 1947 yılında Hac ibadetini yerine getirme amacıyla Suudi Arabistan'a gelir. O'nun iyi bir ilim adamı olduğunu anlayan Suud'lu yetkililer ülkelerinde kalmasını teklif ederler. Önce Medine'ye yerleşen Şinkîti'ye Mescidi Nebevi'de Kur'an dersleri yapma görevi verilir. Bu göreviyle ilgili mutluluğunu şöyle ifade etmektedir: "Allah Rasûlünün mescidinde Allah'ın Kitab'ının tefsirini yapmaktan daha büyük, daha güzel hangi iş olabilir!" Şinkîti bunun dışında Riyad Üniversitesinde on yıl, Medine İslam Üniversitesinde de on iki yıl öğretim görevliliği yapmıştır. Tefsir başta olmak üzere fıkıh, usûlü fıkıh ve Arap diliyle ilgili eserler okutmuştur.

Özellikle tefsir alanındaki ilmi tahlilleri öğrencilerinin dikkatini çekmiş ve hocalarına yeni bir tefsir yazmasının çok yararlı olacağını ifade etmişlerdir. Şinkîti de bu çapta bir çalışmanın fevkalade zor olduğunu ve uzun zamana ihtiyaç olacağı cevabını vermiştir. Öğrencilerinin ısrarı üzerine de tefsir çalışmalarına başlamıştır. Müfessir bu çalışmasında Fatiha Suresi ile Haşr Suresi arasındaki surelerin tefsirini yapabilmıştır. Ömrü vefa etmediği için Haşr-Nas sureleri arasındaki diğer surelerin tefsirini aynı metotla talebesi Atıyye Muhammed Salim yapmıştır.

C. Tefsirdeki Metodu

Şinkîti'nin tefsirinin adı, Advâu'l-Beyan fî İydahi'l-Kur'an'i bi'l-Kur'an'dır. Eser, Âlemü'l-kütüp ve Mektebetü İbn Teymiye Yayınevleri tarafından on cilt olarak; Dâru'l-Fikr Yayınevi tarafından da dokuz cilt halinde basılmıştır. İlk yedi cildin müellifi Şinkîti, sekiz ve dokuzuncu cildin müellifi ise Atıyye Muhammed Salim'dir. Advâu'l-Beyan'ın onuncu cildi tefsir değildir. Bu ciltte Şinkîti'nin önemli iki eseri olan Def'u İyhemi'l-İttirab an Âyâti'l-Kitap ve Men'u Cevâzi'l-Mecâz fi'l-Münezzel li't-Teabbüdi ve'l-îcaz ve Atıyye Muhammed Salim tarafından hazırlanan Şinkîti'nin biyografisi bulunmaktadır.

Şinkîti, Advâu'l-Beyan'ın mükeddimesinde tefsirini yazarken iki önemli prensibe bağlı kalacağını ifade etmektedir:

1. Kur'an'ın tefsirinde en doğru metot Kur'an'ın Kur'an ile tefsiridir. Allah'ın kelamını O'ndan daha güzel tefsir edecek bir başkası olamaz. Bu hususta İslam alimleri ittifak halindedir. Ayrıca Kırâet-i Seb'a'dan da yararlanılacaktır.
2. Kur'an'ın bütün ahkâm ayetleri fikhî yönden açıklanacaktır. Açıklamada Sünnet'ten ve alimlerin görüşlerinden yararlanılacaktır. Bu bağlamda

herhangi bir şahıs veya mezhebin görüşüne bağınazca bağlı kalınmayacaktır. Sözü söyleyen değil, sözün bizzat kendisi önemlidir. Mesela Sebe' Kraliçesi ve halkı güneşe tapan putperest bir millet olmalarına rağmen, kraliçenin söylediği doğru biz sözü Yüce Allah O'nun ağzından nakletmiştir: **قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا أَعْرَآةَ أَهْلِهَا آذِنَةً وَكَذَلِكَ يَفْعَلُونَ** "Kraliçe dedi ki: Krallar bir ülkeye girdiğinde oranın altını üstüne getirirler ve ulularını aşığularlar. Evet, onlar (hep) böyle yaparlar." (Neml, 27 / 34) Ayetteki son cümle, bizzat Yüce Allah tarafından kraliçenin doğrulandığını ifade etmektedir: **وَكَذَلِكَ يَفْعَلُونَ** "Evet onlar hep böyle yaparlar" (Neml, 27 / 34).

Şinkîti bu bilgileri verdikten sonra tefsirinde Arap Dil ve Edebiyatı'ndan, usûlü fıkıh ve usûlü tefsirden yararlanacağını da ifade ettikten sonra "İcmâl, Beyân, müşterek lafız, mübhem ve müteşabih kavramları... vs. ile ilgili ayrıntılı bilgiler sunmuştur. (Bkz. Advâu'l-Beyan, 1993: I, 3; Fehd b. Abdurrahman, 1986: I, 128; Muğalise, 1992: 527; Mustafa el-Galayîni, 1982: III, 112 vd.; Hallaf, ts.: 174)

Hakkında bilgi sunmaya çalıştığımız tefsirin adından onun sadece bir rivayet tefsiri olduğunu zannedebiliriz. Ancak okuduğumuzda hem rivayet, hem de dirayet tefsiri özellikleri taşıdığını görebiliriz.

Ca) Kur'an'ın Kur'an ile Tefsiri

وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ
 "Hiç kimsenin kimseye fayda vermeyeceği, kimseden kabul edilmeyeceği, paranın pulun geçmeyeceği ve kimsenin yardım görmeyeceği bir günden sakının!" (Bakara, 2 / 48) Ayetin zahirinden kıyamet günü şefaatin mutlak olarak kabul edilmeyeceği anlaşılmaktadır. Bu, kafirlere ait olan şefaattir. Halbuki Yüce Allah, kabul edilemeyecek olan şefaatin ne olduğunu başka ayetlerle açıklamıştır (Bkz. Advâu'l-Beyan, 1995: I, 35). Allah'ın izniyle müminlere yapılacak olan şefaate ise Kitap, Sünnet ve İcma ile sabittir. Şinkîti kafirlere şefaate edilemeyeceği hususunda yukarıdaki ayeti tefsir edici olarak şu ayetleri zikretmektedir: **...Onlar, O'nun razı olduklarından/ iman edenlerden başkasına şefaate etmezler ve O'nun korkusuyla titrerler** (Enbiya, 21 / 28), **... O, onların için İbrahim'in kükürüyle kükür** (Zümer, 39 / 7) **فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ** , "Artık şimdi ne bizi kollayacak şefaateçilerimiz var! **وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ** Ne de samimi bir dostumuz" (Şuara, 26 / 100-101).

Yüce Allah'ın izni olmadan hiç kimsenin şefaate edemeyeceği de şu ayetlerle anlatılmaktadır: **... Kimin haddine ki, O'nun izni olmadan huzurunda (bir başkasına) şefaate etsin!**" (Bakara, 2 / 255), **وَكَمْ مِنْ مَلِكٍ فِي السَّمَوَاتِ لَا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا إِلَّا مِنْ بَعْدِ أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُرْضَى** "Göklerde nice

melekler vardır ki, Allah'ın dilediği kimse için izin ve rızası olmadan, şefaati hiçbir fayda sağlamaz" (Necm, 53 / 26).

Şinkîti, yukarıdaki ayetler ışığında, kafirler için kesin olarak şefaatin olamayacağı kanaatindedir. Ancak peygamberimizin, amcası Ebu Talib'e şefaati edeceğini kabul etmektedir. Bu özel şefaate, Ebu Talib'in ateşte olması gereken vücudu bir başka yere nakledilecektir. Bu husustaki hadisin, hangi hadis olduğunu zikretmeyen Şinkîti, ayrıca bu hadisin Kur'an'ı tahsis ettiğini de ifade etmiştir (Bkz. Advâ'u'l-Beyan, 1995: I, 36). Kur'an'ın yine Kur'an ile tefsirini çok önemseyen bir müfessirin, Hadisin Kur'an'ı tahsis etmesini savunması tutarlı bir tavır olmasa gerektir. Alimlerimiz, Kur'an'ın korunmuşluğunun kesin olduğunu ifade ederlerken, aynı şeyin hadisler için mümkün olmadığını söylemektedirler.

Hiz. Peygamber'in (s.av.) gerek anne-babası, gerekse Ebu Talib'e özel şefaati hususuna olumlu yaklaşılmaktadır. Ancak konuyla ilgili hadislerin sıhhati de tartışmalıdır. Hiz. Peygamber'in (s.a.v.), Ebu Talib'e şefaati ile ilgili bazı hadisler rivayet edilmiştir. Bunlardan birisi şöyledir: "Haris b. Nevfel'den, O da Abbas b. Abdülmuttalip'ten rivayet ettiğine göre, Abbas: Ya Rasulellah! Ebu Talib'e şefaati edebildin mi? Çünkü O, seni korur, kollardı. Rasulullah şöyle der: Evet (oldu). O, Cehennem'in sığ bir yerinde. Eğer ben olmasaydım, cehennem'in en derin yerinde olurdu" (Davutoğlu, 1983: VI, 752). Konuyla ilgili rivayetlerin bazılarında Ebu Talib'in ölüm döşeginde iken yeğeninin telkiniyle kelime-i tevhidi söyleyip imanlı gittiği ifade edilirken, bazılarında söylemediği zikredilmektedir (Bkz. İbn İshak, 1981: 222, Hadis no: 326-328). Ancak peygambere (s.a.v) pozitif olarak yakın olan kimselerin en azından o dönemde yaşayan Hanif'ler grubunda olmaları kuvvetle muhtemeldir.

Advâ'u'l-Beyan'daki Kur'an'ın Kur'an ile tefsirine çok sayıda örnek vermek mümkündür. Konunun uzamaması için Kur'an'ın Sünnetle tefsirine örnek verelim.

Cb) Kur'an'ın Sünnet ile Tefsiri

Tefsirde ikinci kaynak şüphesiz Efendimizin hadisleridir. Hiz. Ömer (r.a.), Kadı Şureyh'e yazdığı mektupta Kitap ve Sünnet konusunda bazı açıklamalarda bulunmuştur. Bunlardan birisinde: "Allah'ın kitabında gördüğün (bilgiye) bak, al ve o konuda hiç kimseye başka şey sorma. Allah'ın kitabında bulamadığın şey hakkında ise Rasûlullah'ın Sünnetine tabi ol" demektedir (Şatîbî, 1997: IV, 392).

Şinkîti, tefsirdeki metodunu belirlerken: "... Eğer tefsir ettiğimiz ayetteki maksadı yeterince açıklayabilecek durumda başka ayet yoksa, hadislerden yararlanılır" (Bkz. Advâ'u'l-Beyan, 1995: I, 24; V, 320; II, 214).

Müfessirimiz, Fatiha Suresi'nin son ayetini tefsir ederken önce hadisten yararlanmış sonra da ilgili ayetleri zikretmiştir. Fatiha Suresi'nin son üç ayeti mealen:

"Doğru yola ilet (ve doğru yolda yürüt) bizi!

Nimetine (hidayetine) erdirdiğin kimselerin yoluna!

Gazaba uğrayanların ve şaşırıp sapıtanların yoluna değil!"

Son ayette zikredilen "Gazaba uğrayanlar"ın Yahudiler, "Şaşırıp itikaden sapıtanlar"ın ise Hıristiyanlar olduğunu Peygamber (s.a.v.) açıklamıştır (Tirmizi, 1988: IV, 204, hadis no: 2954; Taberî, 1992: I, 120; İbn Kesîr, 1389h: I, 53; Neseî, ts.: I, 6). Müfessirlerin çoğunluğunun kanaati de böyledir. Ehl-İ Kitap adı verilen Yahudi ve Hıristiyanlar gazaba uğrama ve itikadî sapıklık konusunda her ne kadar beraber iseler de ayrı ayrı değerlendirilmişlerdir (Bkz. Kurtubî, 1965: I, 146; Zemahşerî, ts.: I, 11; Tabresî, 1994: I,42; Advâu'l-Beyan, 1995: I, 9).

Şinkîti, Fatiha Suresi son ayette geçen "el-mağdûb" ve "ed-dâllîn"ın Yahudiler ve Hıristiyanlar olduğunu teyit için Bakara: 90, Maide: 60, Araf: 152 ve Maide Suresi 77. ayetleri de zikretmiştir.

Cc) Kur'an'ın Sahabe ve Tabiun Kavliyle Tefsiri

Bilindiği gibi sahabî, Müslüman olduğu halde Rasûlullah ile bir miktar buluşan, Rasûlullah'ı gören veya Rasul-i Ekrem'in gördüğü ve mümin olarak ölen zata denir (Aliyyü'l-Kârî, 1966: 8; Subhi Salih, 1979: 302). Tâbiî ise; Rasûlullah'ı göremeyip, ashabından bir kişiyi gören Müslümanlardır (Subhi Salih, 1979: 306). Sahabenin muallimi Rasûlullah (s.a.v.), Tabiunun muallimi ise sahabedir. Sahabe, özellikle de Tabiun dönemlerinde İslam Coğrafyası'nın genişlemesiyle ana dili Arapça olanlarla birlikte, ana dili Arapça olmayan birçok insan İslam'a girmiştir. Bunlara Kur'an'ı öğretme görevi sahabe ve tabiuna düşmüştür. Sahabe döneminde tefsir genelde sadedir. Ehl-i Kitap ile görüşmeler de israiliyattan fazla etkilenmemişlerdir. Tabiîler ise tefsiri sahabeden ya işittikleri şekilde nakletmişler ya da ictihatta bulunmuşlardır. Diğer taraftan fikrî hareketlerin boy gösterdiği bu dönemde, tefsire israiliyat girmiştir (Zarzûr, ts.: 405; Cerrahoğlu, 1968: 105-107; Turgut, 1991: 228).

Şinkîti, bazen bir ayeti, kimi zaman da ayetlerdeki müşkil bir kelimeyi sahabe ve tabiun kavliyle tefsir etmiştir.

Örnek: وَمَنْ جَاءَ بِالسَّبِيَّةِ فَكَبَّتْ وَجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ "Kim bir kötülükle gelirse, onlar da yüzüstü ateşe kapaklanırlar ve (kendilerine şöyle denilir): Ancak yapmakta olduklarınızın karşılığını görüyorsunuz, değil mi?"(Neml, 27 / 90). Ayetteki "es-seyyie" kelimesi "şirk" olarak tefsir edilmiştir (Bkz. Advâu'l-Beyan, 1995: VI, 147). İbn Kesîr "es-seyyie" kelimesini "şirk" olarak

yorumlayan sahabe ve tabiunun isimlerini vermiştir: İbn Abbas, İbn Mes'ud, Ebu Hureyre, Enes b. Malik (r.a.); Ata, Said b. Cübeyr, İkrime, Mücahid, İbrahim en-Nehaî, Ebu Vail, Dahhak, Katade, vs. (Bkz. Advâu'l-Beyan, 1995: VI, 147 vd.).

Müfessirimiz bu ayetten iki mesaj alınması gerektiğini ifade etmektedir:

1. Kıyamet günü Allah'ın huzuruna şirk gibi kötü bir inançla gelen kimse yüzükoyun cehenneme atılacaktır.
2. Kişi, kötü ameli karşılığında sadece günahı oranında cezalandırılacaktır.

Ancak bazı zaman ve mekânlarda işlenen günahlar (Bkz. ilgili sure ve ayetler; Hac, 22 / 25; Tevbe, 9 / 36) ile kişinin sosyal mevkiine göre günahlarından dolayı cezanın artacağı da ifade edilmiştir (Bkz. ilgili sure ve ayetler; İsrâ, 17 / 74; Hakka, 69 / 44, 46; Ahzab, 33 / 30).

Advâu'l-Beyan'da sahabe ve tabiun kavliyle ilgili daha çok sayıda örnek vardır (Bkz. Advâ'ul-Beyan, 1995: II, 237, 257, 274; IV, 144, 145, 127).

D) Naklettiği Rivayetleri Değerlendirmesi

Müfessirlik ünvanını gerçek anlamda hak ettiğine inandığımız Şinkîti, Advâu'l-Beyan'da kullandığı rivayetleri bilinçsizce kullanmamıştır. Diğer tefsirlerde nakledilen rivayetler ya da görüşler ayetlerin ruhuna aykırı ise onları eleştirmiş ve doğru olanı tercih etmiştir. Bu hususa Maide Suresi 27. ayetin tefsirindeki değerlendirmesini örnek verebiliriz: "Onlara Adem'in iki oğlunun şu haberini olduğu gibi anlat: O iki oğul, Allah'a birer kurban sunmuşlardı da, birininki kabul edilmiş diğerininki kabul edilmemişti...". Tabiun müfessirlerinden Hasan el-Basrî bu iki oğulun İsrailoğullarından iki kişi olabileceği kanaatindedir (Bkz. Muhammed Abdurrahim, ts.: I, 320). Şinkîti, Hasan el-Basrî'nin bu görüşüne katılmamaktadır. Gerekçe olarak da Maide Suresi 31. ayeti zikrediyor: **فَبَعَثَ اللَّهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الْأَرْضِ لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُورِثُ سَوَاءَ** أَخِيهِ "O sırada Allah, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini ona göstermek üzere, yeri eşmekte olan bir karga gönderdi..." (Maide, 5 / 31). Müfessir Şinkîti'ye göre İsrailoğullarından hiç kimsenin ölen birinin nasıl defnedileceğini bilmemesi mümkün değildir. Dolayısıyla ayette zikredilen iki oğulun, Hz. Adem'in Habil ve Kabil adındaki iki oğlu olması gerekir (Bkz. Advâu'l-Beyan, 1995: I, 371-372). Hasan el-Basrî'nin tefsirle ilgili rivayetlerini derleyip tahkik eden Muhammed Abdurrahim de cumhurun ve Şinkîti'nin görüşünün daha doğru olduğu kanaatindedir (Bkz. Muhammed Abdurrahim, ts.: I, 320, dipnot: 2).

E. Dirayet Metoduyla Tefsir

Tefsirde sadece rivayetlerle yetinmeyip dil, edebiyat ve diğer bilimlerden de yararlanılarak yapılan tefsire dirayet metoduyla yapılan tefsir denildiği gibi re'y ve aklî tefsir de denilir. Usülcülerden bazıları bu tür tefsiri caiz görürken, bazıları onaylamamıştır (Bkz. Zerkânî, ts.: I, 517; Zehebî, ts.: I, 257; Fehd b. Abdurrahman; 1986: 178; es-Sabûnî, ts.: 153).

Kur'an'ın muhatabı insandır. İnsanın Kur'an'ın mesajlarıyla inşa edilebilmesi için naklî delillerin yanında aklî delillere de ihtiyaç vardır. Aklî delillerle yapılan tefsire cevaz verilmemesi adeta Kur'an üzerinde yapılan çalışmalara son noktayı koyma anlamına gelir. İnsanlığı en doğru yola iletecek olan Kur'an statik değil, dinamik bir rehberdir. O halde, tefsir çalışmaları kıyamete kadar devam etmelidir.

Şinkîti metodunu belirlerken daha önce de zikrettiğimiz gibi, "Bizim bu tefsirimiz diğer ilkelerin dışında sarf-nahiv ve dille ilgili hususları da içerecektir" (Bkz. Advâu'l-Beyan, 1995: I, Mukkaddime, 4) demektedir. Advâu'l-Beyan incelendiğinde ayetlerde geçen kelimelerin morfolojik yapıları, ayetlerin cümle olarak özellikleri ve belaği yönleri incelenmiş ve bunlara bağlı tefsirler yapılmıştır. Şimdi bu hususla ilgili bir kaç örnek sunalım.

a) **إِذْ أَوَى الْفِتْيَةَ إِلَى الْكَهْفِ فَنُفِثُوا رَبَّنَا إِنَّا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةٌ وَهَبْنَا لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا** "O genç yiğitler (dinleri uğruna zalimlerden kaçıp) mağaraya sığındıklarında şöyle demişlerdi: Ey Rabbimiz, katından bize bir rahmet ver ve aradığımız kurtuluş yolunu bize göster!" (Kehf, 18 / 10).

Ayetteki **فُنِثُوا** kelimesi **فَنَى** kelimesinin cemi teksiridir. Az miktardaki çoğulu (3-10 arası) ifade etmektedir. İbnu's-Serrac'ın zannettiği gibi çoğul isim değildir. Kelimenin anlamı "gençler" demektir. "İhtiyar" anlamına gelmez (Bkz. Advâu'l-Beyan, 1995: III, 207; Anlatımlı Arapça, Komisyon, 2015: 222 vd.).

b) **خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةً وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ** "Mühürlemiştir kalplerini ve kulaklarını onların Allah, gözlerinde de perde vardır; büyük azap beklemektedir onları" (Bakara, 2 / 7). Ayetin Arapça metnindeki iki vavın bağlaç veya başlangıç vavı olması mümkündür. Başka ayetlerden yararlanarak birinci vavın atıf, ikinci vavın ise isti'nafiye olduğunu anlıyoruz. Buna göre **غِشَاوَةً** kelimesi mübteda (özne), **عَلَى أَبْصَارِهِمْ** cümlecisi ise haber (yüklem)dir. Haber şibhi cümle olduğundan mübtedanın nekra olması caizdir (Bkz. Advâu'l-Beyan, 1995: I, 12).

c) **فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ** "Şimdi zevk edin bakalım, fakat yarın bileceksiniz!" (Nahl, 16 / 55). Ayetteki **فَتَمَتَّعُوا** kelimesi emir kipidir. Usul ve meani ilmi kurallarına göre, emir kipinde kullanılan fiillerin çeşitli anlamlarından biri de tehdit ifade etmeleridir (Bkz. Muhammed Ebu Zehra, 1979: 153). Bu tür ifadeler eylemi gerçekleştirenin zarar göreceğini bildirir.

F) Advâu'l-Beyan'ın Kaynakları

Şinkitî'nin adı geçen eserinde yararlandığı kaynakları başlıca altı madde halinde tasnif edebiliriz.

1. Tefsir ve tefsir ilimleriyle ilgili kaynaklar,
2. Hadis ve hadis ilimleriyle ilgili kaynaklar,
3. Fıkıh ve Usulü Fıkh ile ilgili kaynaklar,
4. Akaid ve ahlak kitaplarıyla ilgili kaynaklar,
5. Tarih ve siyerle ilgili kaynaklar,
6. Dil ve dil ilimleriyle ilgili kaynaklar.

a) Tefsir ilimleriyle ilgili yaklaşık yirmi eserden yararlanmıştır.

Bunlardan bazıları:

1. el-Bahru'l-Muhît, Ebû Hayyan el-Endelûsî
2. Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, İbn Kesîr
3. Câmiu'l-Beyân an Te'vili Âyi'l-Kur'an, Taberî
4. el-Camiu li-Ahkâmi'l-Kur'an, Kurtubî
5. ed-Dürri'l-Mensur fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr, Suyûtî
6. el-Keşşâf, Zemahşerî
7. Mefâtihu'l-Gayb, Fahreddin er-Râzî
8. el-Muharraru'l-Vecîz, İbn Atıyye
9. Müşkilu'l-Kur'an, İbn Kuteybe
10. el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'an, Zerkeşî

b) Hadis ilimleriyle ilgili yaklaşık elli dört eserden yararlanmıştır.

Bazıları:

1. Sahîhu'l-Müslim,
2. Sünenu't-Tirmizî,
3. Sünenü Ebu Dâvud,
4. Sünenü Dârekutnî,
5. Sünenü İbn Mâce,
6. Şerhu Muvatta-i Mâlik,
7. Sahîhu İbn Huzeyme,
8. Fethu'l-Bârî,
9. Nasbu'r-Râye, Zeylaî
10. Ulumu'l-Hadîs, İbnu's-Salah

c) Fıkıh ve Fıkıh Usûlü ile ilgili yararlandığı yirmi dokuz eserden bazıları

1. el-Muğnî, İbn Kudâme,

2. el-Muhalla, İbn Hazm,
3. Bidâyetü'l-Müctehid, İbn Rüşd el-Kurtubî,
4. el-Furûk, Karafî,
5. Tâcü'l-İklîl, Yusuf b. Ebi'l-Kâsım,
6. Tuhfetü'l-Ahkâm, Muhammed b. Asım
7. el-Mahsûl fî İlmî Usûlü'l-Fıkh, İbnu'l-Arabî
8. ed-Dıyâu'l-Lâmi', İbn Halef el-Malikî
9. Tekmiletü'l-Mecmu', Ali b. Abdi'l-kâfî

d) Akaid ve Dil İlimleriyle İlgili Kaynaklar

1. el-İbane, İbn Hasan el-Eş'ârî,
2. İlcâmu'l-Avam an İlmî'l-Kelâm, Gazalî
3. et-Temhîd, Bâkılânî
4. Makâlâtü'l-İslâmîn, el-Eş'ârî
5. Tarihu'l-Ümem ve'l-Mülûk, İbn Hacer,
6. el-Kâmil fi't-Tarih, İbnu'l-Esîr
7. Tezkiratü'l-Huffâz, Zehebî
8. el-Kitap, Sibeveyh
9. el-Hulasa, İbn Malik
10. Lisânu'l-Arap, İbn Manzûr
11. el-Kâfiye, İbn Malik
12. Muğni'l-Lebîb, İbn Hişam
13. Tâcu'l-Arûs, Zebidî
14. Şerhu'l-Eşmûnî, Ali b. Muhammed
15. el-Kâmusu'l-Muhît, Firûzâbâdî (Kaynaklarla ilgili bkz. Advâu'l-Beyan, 1995: I-X; es-Südeys, 1990: 98-121)

Sonuç

Tanıtmaya çalıştığımız Advâu'l-Beyan fi İydâhi'l-Kur'anı bi'l-Kur'an adlı tefsirin müfessiri Muhammed el-Emin eş-Şinkîfî'dir. Tefsirde birinci derecede Kur'an'ın Kur'an ile tefsirine özen göstermiştir. Bazı ayetleri birkaç ayet ile tefsir ederken bazılarını da daha çok sayıda ayet ile tefsir etmiştir. Zamanımızda Kur'an tefsiriyle meşgul olanların Advâu'l-Beyan'a atıfta buldukları dikkat çekmektedir.

Şinkîfî her ne kadar Kur'an'ın Kur'an ile olan tefsirine özen gösterdi ise de hadislerden, sahabe ve tabiun kavlından de yararlanmıştı. Bu açıdan bakıldığında Advâ'ul-Beyân bir rivayet tefsiridir, denilebilir. Ancak, O'nun Arap Dili ve Edebiyatı ve diğer bilimlerden de yeterince yararlanması tefsirine dirayet tefsiri özelliğini de kazandırmaktadır.

Advâ'ul-Beyan'da dikkat çeken hususlardan biri de israiliyata yer vermemesidir. Bilindiği gibi, rivayet tefsirlerinin za'f noktalarından biri israilî bilgileri kullanmalarındır.

Selefi bir akideye sahip olan Şinkîti, mecazî ne Arap Dili'nde ne de Kur'an'da kabul etmektedir. O'na göre mecazın kabulü Allah'ın sıfatlarını inkara götürecektir.

Advâ'ul-Beyan tıpkı Celaleyn tefsiri gibi çift yazarlı bir tefsirdir. Fatihadan Mücadele Suresine kadar olan kısım Şinkîti tarafından, diğer sureler ise talebesi Atıyye Muhammed Salim tarafından tamamlanmıştır. Her iki müellif de gerekli görmedikleri bazı ayetleri tefsir etmemişlerdir.

Özellikle, Ahkâm ayetlerinin tefsirinde nakiller hayli uzundur. Nakiller biraz daha muhtasar tutulup hadislerin tahrici de yapılırsa bu değerli eser sanıyorum daha yararlı hale getirilebilir.

Kaynakça

- Abdülaziz b. Salih İbrahim et-Tûyân, Cuhûd's-Şeyh Muhammed el-Emin eş- Şinkîti fî Akîdeti's-Selef, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 1990.
- Abdülhak Abdüddaim el-Kâdi, et-Teyisîr fî Usûli't-Tefsîr, 2014.
- Abdurrahman b. Abdülaziz es-Südeys, Menhecu's-Şeyh eş-Şinkîti fî Tefsirihi Âyâtî'l-Ahmâm min Advâi'l-Beyan, Yüksek Lisans Tezi, 1990.
- Abdülvehhab Hallaf, Ilmu Usûli'l-Fıkh, ts.
- Adnan Muhammed Zarzûr, Ulûmu'l-Kur'an, ts.
- Ahmed Davutoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, İst., 1983.
- Anlatımlı Arapça, Nahiv, Konya, 2015.
- Aliyyü'l-Kârî, Usûlü'l-Hadis ve Mevzuatu Aliyyi'l-Kârî tercümesi, Ankara, 1966.
- Ali turgut, Tefsir Usûlü ve Kaynakları, İst. 1991.
- Atıyye Muhammed Salim, Tercemetü eş-Şeyh Şinkîti (Advâu'l-Beyan I, Mukaddime), Kahire, 1992.
- Fehd b. Abdurrahman er-Rûmî, İtticâhütü't-Tefsîr fi'l-Karni'r-Rabi'Aşar, 1-3, Riyad, 1986; Dirâsât fî Ulûmi'l-Kur'an, 1 bs. 1413 h.
- İbn İshak, Sîretü İbn İshâk, thk. Muhammed Hamidullah, Konya, 1981
- İbn Kesîr, Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm, 1-7, Beyrut, 1389 h.
- İbnu'l-İlmâmî, Seyyid el-Emîn, el-Muîn ve'z-Zâd fi'd-Da've ve'l-İrşâd, ts.
- İsmail Cerrahoğlu, Tefsir Tarihi, Ankara, 1976; Kur'an Tefsirinin Doğuşu ve Buna Hız Veren Amiller, Ankara, 1968.
- Kurtubî, Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmed, el-Camiu li-Ahkâm'il-Kur'an, Beyrut, 1965.
- Mahmud Hasenî, en-Nahvu's-Şafi, 3. bs., Beyrut, 1992.

- Mennâu'l-Kattan, Mebahis fî Ulûmi'l-Kur'an, ts. Beyrut.
- el-Miğrâvî, Muhammed Abdurrahman, el-Müfessirûn Beyne't-Te'vil ve'l-İsbât fî Âyâtî's-Sifât, 1985.
- Muhammed Abdürrahim, Tesifuru'l-Hasen el-Basrî, 1-2, Kahire, ts.
- Muhammed Ali es-Sâbûnî, et-Tibyân fî Ulûmi'l-Kur'an, Beyrut, ts.
- Muhammed b. Lutfî es-Sabbağ, Buhusun fî Usuli't-Tefsir, ts.
- Muhammed Ebu Zehra, İslam Hukuk Metodolojisi, Trc. Abdülkadir Şener, Ankara, 1979.
- Muhammed Yusuf Mukallid, Moritanya el-Hadîse, 1. bs. Lübnan, 1960.
- Musfafa el-Ğalâyînî, Camiu'd-Dürusi'l-Arabiyye, Beyrut, 1982.
- Mustafa Müslim, Menâhicu'l-Müfessirîn, trc. Salih Özer, Ankara, 1993.
- Neseî, Ebu Abdurrahman, Sünen, İst. 1992.
- Neseî, Abdullah b. Ahmed b. Mahmud, Medârik'üt-Tenzil ve Hakaiku't-Te'vil, Beyrut, ts.
- Suat Yıldırım, Kur'an-ı Kerim ve Kur'an İlimlerine Giriş, İst. 1983.
- Suat Yıldırım, Peygamberimizin Kur'anı Tefsiri, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 1983.
- Subhi es-Salih, Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'an, Beyrut, 1979.
- Suyutî, el-İtkân fî Ulûm'il-Kur'an, Beyrut, 2011.
- Şatıbî, Ebu İshak, el-Muvafakât fî Usuli's-Şeria, 1-4, Beyrut, 1997.
- Şevkânî, el-Fethu'l-Kadîr, 1-6, 1. bs., Kahire, 1993.
- Şinkîî, Muhammed el-Emin, Advâ'ul-Beyan, 1-7, 1995.
- Taberî, Muhammed b. Cerir, Cami'ul-Beyan an Te'vili Âyi'l-Kur'an, Dar'ul-Fikr, Beyrut, 1992.
- Tabersi, Ebu Ali, Mecmau'l-Beyan fî Tefsiri'l-Kur'an, Beyrut, 1994.
- Yusuf Işıcık, Kâzerûnî ve Tefsirdeki Metodu, Basılmamış Doktora Tezi, Konya, 1986.
- Zehebî, Muhammed Hüseyin, et-Tefsîr ve'l-Müfessirûn, Beyrut, ts.
- Zemahşeri, Muhammed b. Ömer, el-Keşşâf, 1-4, ts.
- Zerkânî, Muhammed Abdülazîm, Menâhilü'l-Irfan fî Ulûmi'l-Kur'an, 1-2, ts.
- Zerkeşi, Bedruddin Muhammed, el-Burhan fî Ulûmi'l-Kur'an, Beyrut, 1998.